

BMP 2003: Veel bosvogels in de plus en topaantallen Kruisbek

De zomer van 2003 is geboekstaafd als een van de warmste en droogste zomers ooit. Aan de broedvogelstand in 2003 valt dat nog niet af te lezen, want die werd grotendeels opgenomen voordat eind mei de hitte losbarstte. Eventuele effecten in vervolgjaren zullen door het Broedvogel Monitoring Project (BMP) worden vastgelegd. Een van de opvallendste gebeurtenissen in 2003 vond overigens zeer vroeg in het broedseizoen plaats, maar ook daarbij speelden hoge temperaturen een rol.

Kruisbekken vroeg en massaal

Het zat er met de duizenden overwinteraars in 2002/03 wel aan te komen, dat Kruisbekken in 2003 bij ons tot broeden zouden overgaan. Ook na eerdere invasies was dat het geval. Toen liep het door slechte timing doorgaans niet goed af. Door oplopen- de temperaturen eind maart en in april knappen dennennappels open, vallen de zaden eruit en hebben de Kruisbekken het nakijken (R.G. Bijlsma et al. in Limosa 61,1988: 1-6). Met hun speciale snavel weten ze zeer goed zaden uit kegels te frunniken, maar blijken ze onmachtig om gevallen zaden van de grond te pakken. Een massale aftocht en talrijke verlaten broedsels waren het gevolg.

In 2003 zag het er aanvankelijk gunstiger uit. De Kruisbekken waren er vroeg bij: half februari vielen de wintergroepen uiteen en werd er druk met nestmateriaal gesleept. In de eerste week van maart wemelde het lokaal van alarmerend 'tjuppende' vogels in de boomtoppen en werden ook nesten met eieren gevonden. Dat het vervolgens stiller in het bos werd, ligt voor de hand met Kruisbekken op eieren. De verwachte opleving (alarm, ouders met pas uitgevlogen jongen) bleef echter uit. Het heeft er veel van weg dat Kruisbekken domweg pech hebben gehad: door ongewoon hoge temperaturen sprongen de kegels van naaldbomen ook dit jaar te vroeg open, vroeger nog dan anders. Hiermee is wederom aangetoond dat de naaldbossen in ons land voor Kruisbekken weliswaar geschikt zijn om te broeden, maar dat er gemiddeld genomen nauwelijks nageslacht wordt geproduceerd. De ervaring in 2003 heeft tevens bevestigd dat je er als inventariseerder vroeg bij moet zijn. Degene die pas na half maart het naaldbos indook, kwam voor Kruisbekken te laat.

In 2003 is de hoogste indexwaarde (257) vastgesteld sinds de start van het BMP. Andere goede kruisbekjaren waren 1988, 1991 en 1994 (index 127, 208 resp. 202). Extreem magere indexen (<10) werden in 1986, 1989, 1993, 1995 en 1996 vastgesteld. Met landelijk, heel grof geschat, iets van 10.000 territoria vormde 2003 één van de beste kruisbekken- jaar ooit.

Plussen en minnen in 2003

Van 84 soorten kunnen de gegevens uit 2003 goed worden vergeleken met die van zijn voorganger (19 weide- en watervogels uitgezonderd). Bij 23 soorten kwam de index minstens 10% hoger dan in 2002. Hierbij zitten soorten die het al langer goed doen zoals Grauwe Gans, Boomkruiper, Grote en Kleine Bonte Specht, Pimpelmees, Goudhaan (maximum in het jaar 2000 bijna geëvenaard), Blauwborst en Roodborsttapuit. Verheugend is de relatief gunstige score bij Matkop, Boerenzwaluw, Houtsnip en Ringmus, soorten die jarenlang in mineur waren. Eerste voorboden van herstel? De Tjiftjaf heeft de forse teruggang in 1998-2000 weer bijna goedge maakt, en als de voortekenen niet bedriegen is er in 2004 een verdere toename te verwachten. De Waterral bereikte in 2003 de hoogste BMP-indexwaarde ooit, ondanks voorjaarsdroogte, maar geholpen door een zachte voorafgaande winter.

Zo goed als de Kruisbek uit de bus komt, zo slecht doen Sijns en Kleine Barmseis het. De aantallen Sijzen zijn aan sterke schommelingen onderhevig en 2003 is een van de magere jaren uit de BMP-historie. Met de Kleine Barmseis gaat het al sinds de start van het BMP in 1984 bergafwaarts. Vijf andere soorten laten in 2003 eveneens een afname van meer dan 10% zien, met Rietzanger en Fluiter (beiden -22%) als zwaarst getroffen. De Rietzanger zakt echter terug van de topscore in 2000-2002, terwijl de Fluiter al sinds begin jaren negentig beroerd presteert. Doet de Waterral het goed, het tegendeel is het geval met het Waterhoen. In 2003 bedroeg de afname maar liefst 17%, een verlies dat gewoonlijk alleen na strenge winters wordt geregistreerd. De populatie Spreeuwen, in 2003 met 14% weer verder afgenomen, is in twintig jaren gehalveerd. De Spreeuw steekt hierbij de Huismus (vrijwel onveranderd ten opzichte van 2002) naar de kroon. Het blijft verbazingwekkend dat twee van onze algemeenste soorten in zo'n korte tijd zo sterk zijn afgenomen.

Bij 54 broedvogelsoorten bedraagt de aantalsverandering van 2002 op 2003 minder dan

10%. Ook kleine veranderingen kunnen echter uiteindelijk resulteren in een aanzienlijke toename (voorbeeld: Vink en Zwarte Kraai) of afname (Fazant, Kneu).

Veel dank is verschuldigd aan alle tellers, die het inzicht in populatieveranderingen jaarlijks vergroten. We zijn alweer benieuwd naar de formulierenstroom van 2004.

Het BMP vormt onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) en wordt uitgevoerd in samenwerking met het CBS.

Arend van Dijk